

Njegoslav Jović*

UDK: 347.77(4-672EU)

str. 87-98.

REGIONALNO ISCRPLJENJE PRAVA INTELEKTUALNE SVOJINE KARAKTERISTIČNO ZA PRAVO EVROPSKE UNIJE

Apstrakt

Predmet ovog rada je analiza dejstva regionalnog iscrpljenja prava intelektualne svojine koje je karakteristično za promet robe na tržištu Evropske unije a u kojoj ili na čijoj ambalaži je opredmećeno neko pravo intelektualne svojine. U radu se analiziraju nacionalno i međunarodno iscrpljenje prava intelektualne svojine kao tipične vrste iscrpljenja prava a posebno je posvećena pažnja regionalnom iscrpljenju koje je karakteristično za pravo Evropske unije. Takođe, rad obrađuje i odnos između iscrpljenja prava i paralelne trgovine jer bez paralelne trgovine pravno regulisanje iscrpljenja prava ne bi imalo ni smisla.

Rad je podijeljen na tri dijela. U prvom dijelu se pojmovno određuju instituti iscrpljenja prava i paralelne trgovine, u drugom vrste iscrpljenja prava, dok je u trećem dijelu posebno obrađeno regionalno iscrpljenje prava intelektualne svojine koje je karakteristično za pravo Evropske unije.

Cilj istraživanja rada jeste da utvrdi da li je regionalno iscrpljenje prava intelektualne svojine zadovoljavajući način prevazilaženja ograničenja načela slobode kretanja robe za proizvode u kojima je ili na čijoj ambalaži je opredmećeno neko pravo intelektualne svojine. U radu se takođe analizira da li postoje i određeni izuzetci od regionalnog iscrpljenja.

* Viši asistent Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci.

Ključne riječi: iscrpljenje prava, vrste iscrpljenja, paralelna trgovina, prava intelektualne svojine, pravo Evropske unije.

1. Uvod

Osnivanjem Evropske zajednice za uglj i čelik 1951. godine, Evropske zajednice za atomsku energiju 1957. godine i Evropske ekonomske zajednice 1957. godine, kao oblika regionalne ekonomske integracije, pred ove organizacije su prevashodno postavljeni ekonomski ciljevi u vidu uspostavljanja zajedničkog evropskog tržišta a kasnije i unutrašnjeg tržišta. Proklamovane su četiri osnovne slobode, tj. sloboda prometa robe, sloboda kretanja lica, sloboda vršenja usluga i sloboda prometa kapitala. Ovim osnovnim slobodama su prizati statusi načela Evropske unije.

Ograničavanje ovih sloboda nacionalnim mjerama u okviru unutrašnjeg tržišta EU a posebno načela slobode prometa robe je u određenim situacijama dozvoljena. Zbog uskosti teme ovog rada jer se odnosi samo na stavljanje u promet proizvoda koji su zasnovani na pravima intelektualne svojine, ostali segmenti ograničenja navedenih sloboda neće biti predmet ovog rada.

Ograničavanje ili sprečavanje trgovine u okviru EU može se pravdati zaštitom prava intelektualne svojine. Pravo intelektualne svojine (autorsko i srodna prava i prava industrijske svojine) su ograničena na teritoriju države u kojoj su zaštićeni (važi načelo teritorijalnosti). Ova prava su ekskluzivna (monopolska) te se njegovim korišćenjem dijeli jedinstveni prostor unutrašnjeg tržišta EU i ono čini prepreku slobodnom prometu robe.¹ Države članice EU su još uvijek zadržale nacionalni sistem zaštite prava intelektualne svojine tako da postoji neujednačen heterogen zbir nacionalnih zakonskih propisa iako su za neka pitanja na komunitarnom nivou doneseni određeni sekundarni akti u vidu uredbi i uputstava. Od uredbi najznačajnije su: Uredba o unitarnom patentu, Uredba o komunitarnom žigu, Uredba o komunitarnom dizajnu, Uredba o zaštiti geografske oznake i imena porijekla za poljoprivredne proizvode i hranu i dr. Od uputstava najznačajnije su: Uputstvo o sprovođenju prava intelektualne svojine, Uputstvo o harmonizaciji roka trajanja autorskog prava i srodnih prava, Uputstvo o pravnoj zaštiti baze podataka i dr.

¹ R. Vukadinović, *Uvod u institucije i pravo Evropske unije*, Kragujevac, 2014, str. 233.

Svi proizvodi u kojima je opredmećeno neko pravo intelektualne svojine (autorsko djelo, patent, žig i dr.) stavljaju se u promet na tržište voljom titulara koji je nosilac isključivih subjektivnih ovlašćenja. Taj proizvod se stavlja u promet na teritoriji države gdje su titularova prava zaštićena i njegovo isključivo pravo da stavlja proizvod u promet je iscrpljeno (konzumirano) za teritoriju te države (nacionalno iscrpljenje), te druga lica koja postanu vlasnici tih proizvoda ih mogu dalje otuđiti bez saglasnosti titulara ali samo na teritoriji te domaće države. Ovakav način prometa tih proizvoda je nepodnošljiv sa stanovišta prava Evropske unije jer cijepa jedinstveno unutrašnje tržište na dvadeset osam nacionalnih tržišta i ograničava slobodu prometa robe. Zbog toga je u okviru prava Evropske unije ustanovljen koncept regionalnog iscrpljenja prava intelektualne svojine.

2. Pojam iscrpljenja (konzumacije) prava i paralelne trgovine

Iscrpljenje prava je usko povezano sa paralelnom trgovinom. U situacijama kada izvorni titular stavlja proizvode u promet na domaćem i inostranom tržištu paralelne trgovine nema a važi nacionalno iscrpljenje prava ako je titular u obe države zaštitio svoja prava npr. patenta u upravnom postupku. Problem se javlja kada drugo lice kao kupac izvozi proizvode (koji su zaštićeni nekim pravom intelektualne svojine) bez saglasnosti titulara. U ovim situacijama dolazi do paralelne trgovine. U nastavku rada ćemo prvo pojmovno odrediti institut iscrpljenja prava a zatim paralelnu trgovinu.

Sva prava intelektualne svojine su teritorijalno ograničena. To znači da npr. patent nad pronalaskom obezbjeđuje titularu patenta ekskluzivno pravo iskorišćavanja pronalaska u granicama države ili država u kojoj je priznat. Ovdje važi načelo teritorijalnosti. U slučaju da vlasnik patentiranog proizvoda isti stavi u promet na teritoriji druge države, odnosno da ga izveze sa namjerom da ga otuđi, izvršio bi povredu imovinskopravnog ovlašćenja titulara patenta koja se sastoji u neovlašćenom stavljanju u promet proizvoda bez volje i saglasnosti titulara patenta.

Iscrpljenje prava postoji u svim oblastima prava intelektualne svojine uz neznatne razlike. Ono nije propisano nijednom međunarodnom konvencijom u oblasti zaštite prava intelektualne svojine pa tako ga ne reguliše ni Sporazum o trgovinskim aspektimima prava intelektualne svojine (TRIPS) koji je usvojen u okviru Svjetske trgovinske organizacije (STO) i to zbog različitih stavova država

o konceptu ovog instituta. Ono je isključivo regulisano nacionalnim propisima, a u novije vrijeme i sekundarnim aktima Evropske unije.

Iscrpljenje prava (konzumacija) nastupa kada titular prava intelektualne svojine ili drugo lice na osnovu njegovog ovlašćenja ili njegov naslednik stave proizvod koji je obuhvaćen patentnom zaštitom u promet a treće lice pravnim poslom stekne vlasništvo nad tim proizvodom i može slobodno da taj proizvod dalje stavlja u promet. Osnovni uslov da bi nastupilo iscrpljenje prava je da je proizvod koji predstavlja materijalizaciju zaštićenog intelektualnog dobra stavljen u promet voljom titulara. Drugo lice to može učiniti uz ovlašćenje titulara a nikako bez njega jer u tom slučaju bi došlo do povrede patenta a ne do iscrpljenja prava.² Ukoliko institut iscrpljenja prava ne bi postojao titular prava intelektualne svojine bi mogao da na osnovu svojih ličnih pravnih i imovinskopravnih ovlašćenja spriječi budućeg vlasnika da vrši dalji promet primjeraka predmeta koji predstavljaju materijalizaciju određenog intelektualnog dobra. Osnovna svrha instituta je da onemogući takvo ponašanje titulara prava intelektualne svojine i da njegova saglasnost nije potrebna za tzv. sekundarni promet proizvoda na koji se odnosi zaštita.³

Paralelna trgovina podrazumijeva da trgovci ne poštuju distributivni plan proizvođača, te da kupuju proizvode u jednoj državi po nižim cijenama i da ih izvoze u drugu državu u kojoj ih prodaju po znatno skupljim cijenama. Pri tome oni ne konsultuju titulare prava intelektualne svojine. Paralelna trgovina sprečava monopole dobavljača i cjenovnu diskriminaciju. Ona je u interesu krajnjih potrošača jer se na osnovu nje smanjuje tržišna cijena proizvoda što je za krajnje potrošače svakako primamljivo.⁴

Paralelna trgovina se odnosi na originalne proizvode koji su pušteni u promet na tržištu jedne države od titulara prava i koji su izvezeni u drugu državu od strane paralelnog trgovca. Proizvodi koje paralelni trgovac izvozi nisu falsifikati jer ih je proizvođač stavio u promet i za to primio adekvatnu naknadu. Često se

² Nj. Jović, Pravni aspekti paralelne trgovine farmaceutskim proizvodima, XI Majsko savjetovanje, Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa „Usluge i zaštita korisnika“, Kragujevac, 2015, str. 672.

³ D. Popović, „Iscrpljenje“ autorskog prava i srodnih prava, međunarodna trgovina i poslovanje na internetu, *Pravna riječ*, br. 37/2013, str. 70.

⁴ Nj. Jović, *op. cit.*, str. 668.

proizvodi koji su predmet ove vrste trgovine nazivaju „roba sivog tržišta“ mada je takva roba legalna ali nije stigla na tržište druge države voljom proizvođača.⁵

Paralelna trgovina je ograničena zavisno od toga koji sistem iscrpljenja prava intelektualne svojine se primjenjuje u konkretnoj državi. Kad je na snazi sistem nacionalnog iscrpljenja prava za patente, paralelna trgovina je zabranjena. U državama članicama EU važi sistem regionalnog iscrpljenja te je paralelna trgovina dozvoljena između država članica ali je zabranjena za izvoz proizvoda u treće države nečlanice. Države koje primjenjuju sistem međunarodnog iscrpljenja dozvoljavaju paralelnu trgovinu i ona može biti ograničena samo u izuzetnim situacijama.

3. Vrste (sistemi) iscrpljenja prava

Postoje tri vrste (sistema, režima, koncepta) iscrpljenja prava intelektualne svojine sa svojim karakterističnim specifičnostima.

Prvi sistem je nacionalno iscrpljenje koji je klasičan institut prava intelektualne svojine. Na osnovu nacionalnog iscrpljenja prava intelektualne svojine titular prava pušta primerak proizvoda u promet i on je time iscrpio (konzumirao) svoje subjektivno pravo tako da budući vlasnik ima pravo da taj proizvod pusti dalje u promet ali samo na teritoriji domaće države. Na osnovu ovog ovlašćenja titular prava može da se suprotstavi paralelnoj trgovini svog proizvoda za bilo koju drugu državu. U SAD-u je prihvaćeno nacionalno iscrpljenje za patente, u Srbiji za patente, industrijski dizajn i autorsko pravo a u BiH za patente topografiju integrisanih kola i autorsko pravo. Zakonodavstvom oko 40 država prihvaćen nacionalni režim iscrpljenja prava za patente.⁶

Drugi sistem je regionalno iscrpljenje prava intelektualne svojine i on je nastao u Evropskoj uniji u predmetu *Deutsche Grammophon Gesellschaft mbH v. Metro-SB-Großmärkte GmbH & Co. KG*.⁷ Regionalno iscrpljenje podrazumijeva da je titular

⁵ World Trade Organization, World Intellectual Property Organization and World Health Organization, *Promoting Access to Medical Technologies and Innovation, Intersections between public health, intellectual property and trade*, Ženeva, 2013, str. 181.

⁶ Detaljnije vid. WIPO document CDIP/5/4 REV., Annex II, str. 32-42. Dostupno na: http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=142068, 30.10.2014.

⁷ Case C - 78/70, *Deutsche Grammophon Gesellschaft mbH v. Metro-SB-Großmärkte GmbH & Co. KG*. Dostupno na: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=hr&jur=C,T,F&num=C%20-%2078/70&td=ALL>, 08.06.2015.

subjektivnog prava intelektualne svojine iscrpio svoje pravo stavljanjem primjerka predmeta u promet na tržištu određenog regiona, tj. teritorije EU. U ovom slučaju titular prava se može suprotstaviti paralelnoj trgovini proizvoda koji uživaju patentnu zaštitu samo u slučaju izvoza u države koje nisu članice EU. O regionalnom iscrpljenju vidjeti detaljnije u nastavku rada.

Treći sistem je međunarodno iscrpljenje prava intelektualne svojine. Ono se sastoji u iscrpljenju subjektivnog prava činom prvog stavljanja u promet primjeraka predmeta koji predstavlja materijalizaciju zaštićenog intelektualnog dobra voljom titulara prava bez obzira na državu u kojoj je primjerak prvi put stavljen u promet.⁸ Titular prava se ne može protiviti paralelnoj trgovini ako je u njegovoj državi na snazi ovaj sistem jer se smatra da je iscrpio (konzumirao) svoje subjektivno pravo za sve države. Ovaj sistem prihvataju SAD (mada imaju oprečne presude u sudskoj praksi) za autorsko pravo i žig, u Srbiji za žig a u BiH za žig i industrijski dizajn. Od 2010. godine preko 20 država primjenjuje režim međunarodnog iscrpljenja prava za patente. Neke od tih država su Andora, Argentina, Kina, Kostrika, Egipat, Honduras, Indija, Pakistan, Filipini, Urugvaj idr.⁹

Iscrpljenje prava intelektualne svojine je po svojoj pravnoj prirodi zakonsko ograničenje sadržinskog dejstva patenta, iz čega proizilazi da legalni pribavilac patentiranog proizvoda smije isti da dalje stavlja u promet ne zato što se smatra da je dozvola implicitno data već što vršenje tih radnji ne podliježe obavezi dobijanja dozvole od nosioca patenta.¹⁰ Države u principu mogu da usvoje različite koncepte iscrpljenja prava i paralelne trgovine za različita prava intelektualne svojine. Tako recimo, može da usvoji koncept nacionalnog iscrpljenja za patente a koncept međunarodnog iscrpljenja za pravo žiga. Ovakvu diskreciju država da usvoje sopstvenu politiku i režime u vezi sa iscrpljenjem prava priznaje i TRIPS.¹¹

⁸ D. Popović, *Isključiva prava intelektualne svojine i slobodna konkurencija*, Beograd, 2012, str. 175.

⁹ Vid. WIPO document CDIP/5/4 REV., Annex II, str. 32-42.

¹⁰ S. Marković, *Patentno pravo*, Nomos, Beograd, 1997, str. 304.

¹¹ F. Abbott, *Parallel Importation: Economic and social welfare dimensions*, *International Institute for Sustainable Development (IISD)*, Winnipeg, 2007, str. 5. Nj. Jović, *op. cit.*, str. 672-674.

4. Regionalno iscrpljenje prava intelektualne svojine karakteristično za pravo Evropske unije

Pitanje regionalnog iscrpljenja prava intelektualne svojine nije isključivo vezano za EU. U Kongresu SAD-a se više puta raspravljalo o dozvoljenosti paralelnog uvoza farmaceutskih proizvoda iz Kanade i Meksika koji su jeftiniji. U slučaju da SAD dozvole trgovinu ovih proizvoda sa susjednim zemljama to bi značilo da primjenjuju regionalno iscrpljenje prava u farmaceutskoj industriji sa svojim neposrednim susjedima. Za sada SAD još uvijek primjenjuju režim nacionalnog iscrpljenja za patente ove vrste ali mnoge zemlje u razvoju propisuju režim međunarodnog iscrpljenja prava u ovoj oblasti.¹² Zbog ograničenosti ovog rada u nastavku će mo se osvrnuti samo na regionalno iscrpljenje prava u pravu EU kao najrepresentativnijeg.

Države članice EU su zadržale nacionalni sistem zaštite prava intelektualne svojine. Međutim, organi EU donose sekundarne propise u vidu uredbi i uputstava kojima vrše harmonizaciju propisa a jednim dijelom i unifikaciju. Zbog nacionalnog sistema zaštite ovih prava a postojanja i sve više komunitarnih propisa u praksi postoji koegzistencija nacionalnog i nadnacionalnog prava. Oslanjajući se na klasični nacionalni režim iscrpljenja prava nastaje problem sa suprotstavljanjem isključivih subjektivnih prava intelektualne svojine i slobodnog prometa robe i zaštite konkurencije u pravu EU. Isključiva ovlaštenja nosioca subjektivnog prava intelektualne svojine mogu biti prepreka slobodnom kretanju robe i na taj način narušiti konkurenciju na unutrašnjem tržištu EU.¹³ Prava intelektualne svojine su u roku trajanja zaštite monopolska prava a pravo konkurencije je upravo suprotnost, tj. pravo koje ne dozvoljava monopole. Međutim, ova prava nisu u neskladu i jedno drugo ne isključuje. I u pravu konkurencije su određeni monopoli dozvoljeni ali pod restriktivnim uslovima. Pravo konkurencije upravo dozvoljava monopole u oblasti prava intelektualne svojine ali ne i zloupotrebu ovih prava. Cilj pravila o konkurenciji u pravu EU nije da zaštiti ni konkurente na tržištu, ni potrošače, već da očuva određeno tržišno stanje na kome mogu funkcionisati četiri osnovne slobode na

¹² K. Saggi, The regional exhaustion of intellectual property, Vanderbilt University Department of Economics Working Papers, VUECON-13-00011, str. 3. Dostupno na: <http://www.accessecon.com/pubs/VUECON/VUECON-13-00011.pdf>, 09.06.2015.

¹³ S. Marković, D. Popović, *Pravo intelektualne svojine*, Beograd, 2013, str. 356.

unutrašnjem tržištu.¹⁴ Jedan od mogućih rješenja za prevazilaženja ograničenja slobode kretanja robe koja je zaštićena nekim pravom intelektualne svojine na unutrašnjem tržištu jeste upravo uvođenje instituta regionalnog iscrpljenja prava.

Regionalno iscrpljenje prava podrazumijeva da roba u kojoj je materijalizovano intelektualno dobro zaštićeno subjektivnim pravom intelektualne svojine u jednoj državi članici, a koja je zakonito proizvedena i stavljena u promet u toj državi, može biti predmet daljeg prometa na teritoriji cjelokupnog unutrašnjeg tržišta, nezavisno od nacionalnog prava zaštite intelektualne svojine drugih država članica EU.¹⁵ U praksi bi to značilo da roba koja je legalno proizvedena i puštena u promet od titulara prava u Španiji, može biti preprodavana u Francuskoj ili bilo kojoj drugoj državi EU od strane trećih lica koja zakonito postanu vlasnici te robe a da ona time ne vrijeđaju isključivo subjektivno pravo titulara prava intelektualne svojine. Jedino ograničenje za ova lica koja vrše paralelnu trgovinu jeste da ako je nacionalnim pravom države Španije u ovom slučaju propisano nacionalno iscrpljenje, tu robu ne mogu da izvoze u treće države nečlanice EU jer bi se u tom slučaju aktiviralo nacionalno iscrpljenje prava intelektualne svojine propisano španskim zakonom i došlo bi do povrede isključivih subjektivnih prava titulara prava intelektualne svojine.

Evropski sud pravde (ranije Sud pravde Evropskih zajednica) je u slučaju *Deutsche Grammophon Gesellschaft mbH v. Metro-SB-Großmärkte GmbH & Co. KG* iz 1971. godine odlučivao o tumačenju člana 5. (2), člana 85. (1) i člana 86. Ugovora o EEZ. Raspravljalo se o zloupotrebi dominantnog položaja i podjeli tržišta zasnovanog na iscrpljenju autorskog prava. U ovom slučaju kompanija "*Metro-SB-Großmärkte GmbH & Co. KG*" je kupovala gramafonske ploče u Francuskoj od "*Polydor SA, Paris*" poslovne jedinice kompanije "*Deutsche Grammophon Gesellschaft*" iz Njemačke po nižim cijenama i uvozila ih i stavljala u promet na teritoriji Njemačke po višim cijenama ne poštujući visine cijena koje je odredio distributer. Kompanija "*Deutsche Grammophon*" je bio ekskluzivni distributer tih gramafonskih ploča za teritoriju Njemačke i smatrao je da "*Metro-SB*" kao paralelni trgovac čini povredu njegovih prava na osnovu člana 85. *Urheberrechtsgesetz* (njemački Zakon o autorskim pravima). Smatrao je da njegovo pravo na stavljanje u promet robe nije iscrpljeno ako je stavio robu u promet na stranom tržištu preko svoje poslovne jedinice i da važi nacionalno iscrpljenje za

¹⁴ Vid. R. Vukadinović, *op. cit.*, str. 389.

¹⁵ S. Marković, D. Popović, *op. cit.*, str. 356.

teritoriju te zemlje. Kompanija "Metro-SB" je dobila 20. marta 1970. godine na osnovu člana 97. Zakona o autorskim pravima sudski nalog od *Landgericht Hamburg* kojoj joj je zabranjeno da vrši prodaju ili bilo kakav marketing zapisa kompanije "Deutsche Grammophon" koje nose oznaku "Polydor". Kompanija "Metro-SB" je tražila preispitivanje ove odluke i spor je po preliminarnom pitanju stigao do Suda pravde EZ. Kompanija "Metro-SB" je istakla da je došlo do iscrpljenja prava kako za teritoriju nacionalne države tako i za inostranstvo. U ovom slučaju Sud je u odgovoru na postavljena pitanja istakao da su odredbe nacionalnih propisa u suprotnosti sa propisima koji uređuju slobodu kretanja proizvoda u okviru zajedničkog tržišta ako je proizvođačima snimaka zvuka koji imaju ekskluzivno pravo distribucije zaštićenih proizvoda dozvoljeno da zabrane prodaju tih proizvoda u jednoj državi od strane drugih lica iako su ih proizvođači legalno stavili ili lica od njih ovlašćena na teritoriji druge države. Prema Sudu, proizvođač zvučnih zapisa koji ima ekskluzivno pravo distribucije ne zauzima automatski dominantan položaj. Međutim, pozicija je drugačija kada uzimajući u okolnost sve situacije slučaja, on ima moć da ometa održavanje djelotvorne konkurencije u značajnom dijelu relevantnog tržišta.¹⁶

U ovom slučaju Evropski sud pravde nije direktno ustanovio regionalno iscrpljenje prava već je istakao da nacionalno iscrpljenje u ovakvim situacijama nije u skladu sa odredbama osnivačkih ugovora kojima se uređuje sloboda kretanja robe. Iz ove presude se indirektno može zaključiti da roba koja je legalno puštena u promet od njenog zakonitog proizvođača na teritoriji jedne države članice može se od strane drugih privrednih subjekata paralelno izvoziti u druge države članice (što i jeste suština regionalnog iscrpljenja prava). Istina, postoje određene zabrane i ograničenja u članu 36. Ugovora o osnivanju EEZ koje se između ostalog odnose i na zaštitu industrijske i trgovačke svojine koje su dozvoljene ali te zabrane ili ograničenja ne smiju biti sredstvo proizvoljne diskriminacije ili prikrivenog ograničavanja trgovine među državama članicama.

Postavlja se pitanje da li je regionalno iscrpljenje prava podložno određenim ograničenjima propisanim u nacionalnim propisima država članica koje se odnose na zaštitu prava intelektualne svojine. U strogom smislu komunitarni propisi su nadnacionalnog karaktera i jače su pravne snage od nacionalnih propisa te ne bi mogli biti ograničeni nacionalnim propisima. Naravno, organi

¹⁶ Case C-78/70, *Deutsche Grammophon Gesellschaft mbH v. Metro-SB-Großmärkte GmbH & Co. KG.*

EU mogu da donose propise samo u oblastima u kojima im je prenesena nadležnost sa država članica. Međutim, nacionalni propisi iz oblasti prava intelektualne svojine su veoma često zasnovani na institutima koji potiču od međunarodnih multilateralnih konvencija a koje su države članice zaključile ili su im pristupile i prije nego što je EU nastala. To su recimo Pariska konvencija za zaštitu industrijske svojine zaključena 1883. godine u Parizu i Bernska konvencija o zaštiti književnih i umjetničkih djela zaključena 1886. godine u Bernu. Pitanje je da li može da nastupi regionalno iscrpljenje prava ako je proizvod legalno pušten u promet na teritoriji jedne države članice bez saglasnosti titulara prava. Tipičan primjer jeste izdavanje prinudne licence za patente. Prinudna licenca bi se mogla definisati kao licenca za korišćenje određenog patentiranog pronalaska, koja se u javnom interesu daje kvalifikovanom tražiocu (fizičkom ili pravnom licu), odlukom nadležnog organa, u obimu koji određuje taj organ, bez obzira na saglasnost titulara patenta, uz plaćanje naknade koju, u nedostatku sporazuma između zainteresovanih, određuje organ nadležan za davanje prinudne licence,¹⁷ ili nadležan sud. O ovom pitanju je raspravljao i Evropski sud pravde u slučaju „Pharmon BV v. Hoechst AG“¹⁸ iz 1985. godine. Sud je odlučivao o institutu prinudne licence i iscrpljivanju prava intelektualne svojine a povodom paralelne trgovine farmaceutskog proizvoda. Spor je prvobitno pokrenula njemačka kompanija „Hoechst AG“ pred holandskim sudom protiv holandske kompanije „Pharmon BV“. Predmet spora je povreda patenta čiji je titular kompanija „Hoechst AG“ a koji je prouzrokovan kupovinom farmaceutskog proizvoda od strane „Pharmon BV“ na tržištu Velike Britanije a koji je i pušten u promet na tržištu Holandije. Između stranaka je bilo sporno jer je proizvod pušten u promet na teritoriji Velike Britanije na osnovu prinudne licence. Tužilac je smatrao da nije došlo do iscrpljenja prava jer je proizvod pušten u promet mimo njegove volje i na osnovu prinudne licence. Spor je došao i do Suda pravde Evropskih zajednica. Sud je istakao da je titular patenta ovlašćen da se suprotstavi uvozu proizvoda proizvedenih u drugoj državi članici na osnovu prinudne licence, jer ako bi se dozvolila paralelna trgovina od strane izvoznika, vlasnik patenta bi bio

¹⁷ M. Janjić, *Prinudna licenca u materiji patenata u uporednom i međunarodnom pravu*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 1962, str. 68.

¹⁸ Case C - 19/84, *Pharmon BV v. Hoechst AG*. Dostupno na: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?pro=&nat=or&oqp=&dates=&lg=&language=en&jur=C%2CT%2CF&cit=none%252C%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&num=C-19%252F84&td=%3BALL&pcs=Oor&avg=&page=1&mat=or&jge=&for=&cid=2035>, 08.06.2015.

lišen svoga prava da slobodno stavlja proizvod u promet na tržište. Sud je dakle istakao, da je u ovom slučaju zabranjena paralelna trgovina i da do iscrpljenja prava nije došlo.

Pravo intelektualne svojine kao monopolsko pravo može biti ograničeno pravom konkurencije. Međutim, ta ograničenja moraju biti razumna ali nisu sva ovlašćenja iz prava intelektualne svojine podložna ograničenjima. Tako u slučaju stavljanja proizvoda u promet na osnovu prinudne licence a bez saglasnosti titulara prava ne nastupaju sve pravne posledice koje bi nastupile u slučaju da je ta prava vršio titular prava. U ovom slučaju ne može da nastupi regionalno iscrpljenje prava već isključivo nacionalno jer je izdavanje prinudne licence isključivo odobreno radi zadovoljavanja nacionalnih interesa jedne države.

5. Zaključak

Instituti iscrpljenja prava intelektualne svojine i paralelne trgovine su međusobno povezani. Pravno regulisanje iscrpljenja prava zavisno od vrste (sistema) iscrpljenja prava utiče na dozvoljenost ili zabranu vršenja paralelne trgovine robom u kojoj je materijalizovano određeno intelektualno dobro a koje je zaštićeno subjektivnim pravom intelektualne svojine. Ako se država svojim zakonodavstvom opredijelila za nacionalno iscrpljenje prava u tom slučaju nije dozvoljena paralelna trgovina, odnosno paralelan uvoz ili izvoz a ako se opredijelila za međunarodno iscrpljenje onda je paralelna trgovina dozvoljena.

Regionalno iscrpljenje prava je nastalo kao tekovina prava Evropske unije čijem formulisanju je znatno doprinijeo Evropski sud pravde u svojim presudama. Ono podrazumijeva da roba koja je legalno puštena u promet na teritoriji bilo koje države članice EU može da bude predmet paralelne trgovine u ostalim državama članicama a da time ne dođe do povrede isključivih subjektivnih prava titulara prava intelektualne svojine. Regionalno iscrpljenje je ograničeno samo na teritoriju EU i paralelna trgovina je zabranjena van njene teritorije osim ako je nacionalnim zakonodavstvom predviđeno međunarodno iscrpljenje.

Regionalno iscrpljenje prava se odnosi samo na robu koja je legalno i voljom titulara prava intelektualne svojine stavljena u promet. U slučaju da je tu robu stavilo u promet neovlašćeno lice ne dolazi do iscrpljenja prava već do povrede isključivih subjektivnih prava titulara prava intelektualne svojine. Međutim, u slučajevima kada se roba legalno stavlja u promet mimo saglasnosti titulara prava kao što je to u slučaju izdavanja prinudne licence regionalno iscrpljenje prava je isključeno i primjenjuje se isključivo nacionalno iscrpljenje. Saglasnost titulara prava intelektualne svojine za stavljanje u promet robe je neophodan

uslov za nastupanje regionalnog iscrpljenja prava. To znači da je izdavanje prinudne licence za proizvodnju proizvoda u kojima je materijalizovano određeno intelektualno dobro jedan vid ograničenja regionalnog iscrpljenja. Na ovaj način pravo intelektualne svojine kao monopolsko pravo titulara u određenim situacijama ima prednost nad pravom konkurencije i načelom slobode kretanja robe u EU.

Njegoslav Jovic¹⁹

Regional exhaustion of Intellectual property rights which is characteristic of European Union law

Summary

The subject of this paper is analization of the effects of regional exhaustion of intellectual property rights which is characteristic for the transport of goods in the EU market and in which, or on whose packaging is objectified an intellectual property right. The paper designates the national and international exhaustion of intellectual property rights as a typical type of exhaustion and particularly the attention is given to regional exhaustion which is characteristic of European Union law. Also work elaborates the relationship between the exhaustion of rights and parallel trade because without parallel trade the legal regulation of exhaustion of rights would have no meaning.

The paper is divided into three parts. The first part conceptually determines institutes of exhaustion of rights and parallel trade, the second part - types of exhaustion, while the third part is especially treated regional exhaustion of intellectual property rights which is characteristic for European Union law.

The aim of the research work is to determine whether the regional exhaustion of intellectual property rights adequately overcome the limitations of the principle of free transport of goods for products in which or on whose packaging is objectified an intellectual property right. The paper also analyzes whether a certain exceptions to regional exhaustion exist.

Keywords: exhaustion of rights, the type of exhaustion, parallel trade, intellectual property rights, the European Union law.

¹⁹ Senior Assistant at Faculty of Law University of Banja Luka